

Μακεδονικά

Τόμ. 12 (1972)

Αφιερύεται εις την μνήμην Γεωργίου Θεμελή, Χαραλάμπους Λέκα

Αποστόλου Μ. Τζαφεροπούλου, Οι Καρατσαίοι-
Α' Ο Γέρο-Καρατάσος

Ελευθερία Ι. Νικολαΐδου

doi: [10.12681/makedonika.1030](https://doi.org/10.12681/makedonika.1030)

Copyright © 2015, Ελευθερία Ι. Νικολαΐδου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Νικολαΐδου Ε. Ι. (1972). Αποστόλου Μ. Τζαφεροπούλου, Οι Καρατσαίοι-Α' Ο Γέρο-Καρατάσος. *Μακεδονικά*, 12, 532-534. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1030>

Στήν έκτη ενότητα αναπτύσσεται ή δράση μερικῶν Μακεδόνων καί Θεσσαλῶν πειρατῶν κατά τήν διάρκεια τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 καί μετὰ τήν καταστολή τῆς στήν Μακεδονία καί στήν συνέχεια ή ληστρική μορφή πού πήρε ή πειρατεία, μετὰ τήν ἴδρυση τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, σέ βάρος καί τῶν ἑλληνικῶν πληθυσμῶν, πράγμα πού ὑποχρέωσε τήν Ἑλληνική Κυβέρνηση νά λάβη μέτρα ἐναντίον τῆς σέ συνεργασία μάλιστα μέ τήν Τουρκία, καί νά τήν ἐξουδετερώσει (ἐπιχειρήσεις ναύαρχου Μισοῦλη, Μπούφη καί Κριεζή, Κανάρη). Τά τελευταία κρούσματα πειρατείας στήν Μακεδονία ἀναφέρονται στοῦ 1854 κατά τήν γνωστή ἐπανάσταση τῆς Χαλκιδικῆς Χερσονήσου.

Στήν τελευταία ενότητα ὁ συγγραφέας συνοψίζει τά συμπεράσματα τῆς μελέτης του πού ἀναφέρονται σέ 4 κυρίως σημεία: 1) Στό εἶδος τῆς πειρατείας κατά τοῦς πρώτους αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας πού ἀσκεῖται ἀπό στόλους Δυτικῶν Κρατῶν καί κυρίως τῆς Βενετίας κι ἔχει τήν μικτή μορφή στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων καί καθαρῆς πειρατείας. 2) Στήν ἐμφάνιση, ἄσκηση καί δραστηριότητα τῶν Ἑλλήνων πειρατῶν πού δροῦσαν εἴτε ἀνεξάρτητα, εἴτε ὡς πληρώματα ξένων πειρατικῶν πλοίων. 3) Στήν ἀνυπαρξία Μακεδόνων πού νά ἀσκοῦν συστηματικά τήν πειρατεία καί γενικά στήν ἔλλειψη ἐνδιαφερόντος τῶν γιά τό ἐμπόριο, τίς θαλάσσιες μεταφορές καί γενικά τό ναυτικό. 4) Στά μέτρα πού ἔλαβε ή Ἑλληνική Κυβέρνηση ἀπό τήν ἀρχή τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 γιά τήν καταστολή τῆς ἐστρατείας ὡς τήν ἐξάλειψή τῆς.

Ὁ κ. I. Βασδραβέλλης ἀξιοποίησε κατά τόν καλύτερο τρόπο τά «Ἱστορικά Ἀρχεῖα τῆς Μακεδονίας», πού ὁ ἴδιος ἔχει δημοσιεύσει, τά σχετικά ἔγγραφα ἀπό τά Βενετικά Ἀρχεῖα πού ἔφερε σέ φῶς ὁ γνωστός ἱστοριοδίφης Κ. Δ. Μέρτζιος, καθώς καί τά στοιχεῖα πού ἀντλήσε ἀπό τήν ἀναφερόμενη βιβλιογραφία. Τό περιεχόμενο τῆς μελέτης καλύπτει τίς προθέσεις του, πού ἀποβλέπουν στήν ἐξερεύνηση τοῦ ἱστορικοῦ χώρου τῆς Μακεδονίας ἀπό κάθε πλευρά. Τό ἐνδιαφέρον, ἐξ ἄλλου, τῆς μελέτης του πιστοποιεῖται καί ἀπό τήν ἀνάγκη πού αἰσθάνθηκαν ξένοι ἐπιστήμονες γιά τήν μετάφρασή τῆς, ὅπως αὐτή τοῦ κ. Carney, πού θά χρησιμοποιηθῆ γιά τήν μελέτη τῆς νεοελληνικῆς ἱστορίας ἀπό τοῦς φοιτητές του.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ I. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Ἐπιστολῶν Μ. Τζαφεροπούλου, Οἱ Καρατσαῖοι - Α' Ὁ Γέρο-Καρατάσος. Ἐκδοση τῆς Νομαρχίας Ἡμαθίας, Βέροια 1971, σελ. 196, εἰκόνες 12, χάρτες 3.

Στό βιβλίον τοῦ κ. Τζαφεροπούλου, πού ἀποτελεῖ τό πρώτο μέρος μιᾶς γενικότερης μελέτης γύρω ἀπό τήν προσφορά στήν ἐθνεγερσία τῆς οἰκογένειας τῶν Καρατσαῖων, περιγράφεται ή ζωή καί ή δράση τοῦ γενάρχου Γέρο-Καρατάσου τόσο κατά τήν προεπαναστατική (1764-1822) ὅσο καί κατά τήν περίοδο τῆς Ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 στήν Μακεδονία καί τήν λοιπή Ἑλλάδα. Στήν ἴδια μελέτη περιλαμβάνονται καί πολλά στοιχεῖα γιά τήν δράση τοῦ γιου τοῦ Καρατάσου Τσάμη ὡς τό 1830. Τό ἔργο — σύμφωνα μέ τήν δήλωση τοῦ συγγραφέα — θά ὀλοκληρωθῆ μέ τήν ἐκδοση τοῦ Β' τόμου.

Στήν μελέτη προτάσσεται πρόλογος τοῦ Νομάρχη Ἡμαθίας, πού ἐξηγεῖ τοῦς λόγους τῆς ἀναλήψεως πρωτοβουλίας γιά τήν ἐκδοση τοῦ ἔργου, πρόλογος τοῦ συγγραφέα, στόν ὁποῖο ὑπογραμμίζεται ή ἀνάγκη τῆς προβολῆς τῆς ἀγωνιστικῆς μορφῆς τοῦ Γέρο-Καρατάσου — μιὰ πού σ' αὐτή, κατά κύριο λόγο, συναιρεῖται ή ἀγωνιστική ἐκφραση τῆς κεντρικῆς Μακεδονίας — μορφῆς πού ἔμεινε ξεχασμένη, παραγκωνισμένη κι ἀδικημένη ἀκόμα ἀπό πολλοῦς ἱστορικούς, καί τέλος εἰσαγωγή τοῦ συγγραφέα, πού ἀναφέρεται στίς δυσκολίες πού ἀντιμέτωπισε κατά τήν συγγραφή τῆς μελέτης του, στόν τρόπο διατάξεως τῆς ὕλης καί στίς προθέσεις του.

Τὸ ὅλο ἔργο χωρίζεται σὲ 4 μέρη. Τὸ πρῶτο μὲ τὸν τίτλο «Προεπαναστατικὴ περίοδος (1764-1822), ὑποδιαιρεῖται σὲ ἑννέα μικρότερες ἐνότητες. Σ' αὐτὲς περιγράφεται καὶ ἐξετάζεται ἡ καταγωγή καὶ ἡ περίοδος τῆς παιδικῆς ἡλικίας τοῦ Καρατάσου, τοῦ γενάρχη τῆς οἰκογένειας, καθὼς καὶ οἱ μετακινήσεις του στὸ χῶρο τῆς Δ. Μακεδονίας (Δοβρὰ Βεροίας-Διχαλιεῖρι Ναούσης-Νάουσα) ὡς τὸ 1822, ἐκτίθενται συνοπτικὰ ἡ ἀνάπτυξη τοῦ κλεφταρματολισμοῦ στὶς περιοχὲς Βεροίας-Ναούσης καὶ ἐπισημαίνονται τὰ αἰτία τῆς ἀνυπόθετος, παρέχονται ὀσισιατικὲς πληροφορίες καὶ ἀξιόλογα στοιχεία γιὰ τὴν εἰσοδὸ τοῦ Καρατάσου στὸν κλεφταρματολισμὸ, γιὰ τὸ κύρος ποῦ ἀπέκτησε μεταξύ τῶν Τούρκων, γιὰ τὴν οἰκογένεια ποῦ δημιούργησε, τὸν ἑκπατρισμὸ του στὴν Σερβία ἐξ αἰτίας τῶν διώξεων τοῦ Ἰλὴ πασᾶ, τοὺς ἀγῶνες του ἐναντίον τοῦ τυράννου τῆς Ἡπείρου (1798-1804), τὴν μετέπειτα δράση του ποῦ συνδέεται μὲ τοὺς ἀγῶνες τοῦ κλεφταρματολοῦ τῶν Χασίων Θύμιου Βλαχάβα, τὴν συμμετοχὴ του στὸν πειρατικὸ ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Τούρκων, τὴν ἐπιστροφή του στὴ Βέροια, ὅπου προσκύνησε καὶ πῆρε τὸ ἀρματολίκι του, τὴν μετάβασή του στὰ Γιάννινα καὶ τὴν ἐνταξί του στὸ στρατὸ τοῦ Ἰλὴ, καθὼς καὶ γιὰ τὴν συμμετοχὴ του στοὺς ἀγῶνες ἐναντίον τῶν τουρκικῶν στρατευμάτων.

Τὸ Β' κεφάλαιο, μὲ τὸν γενικὸ τίτλο: «Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1822» διαιρεῖται σὲ 10 ἐνότητες, στίς ὁποῖες ὁ συγγραφέας, ἀφοῦ ἀναλύει τὴν ἐπαναστατικὴ δραστηριότητα ποῦ σημειώθηκε στὴν Μακεδονία τὸ 1821, ἀναφέρεται στὴν πολεμικὴ σύσκεψη τῶν ὄπλαρχηγῶν τῆς Κεντρικῆς Μακεδονίας καὶ στίς ἀποφάσεις ποῦ πάρθηκαν, στὴν κήρυξη τῆς Ἐπαναστάσεως στὴν Νάουσα (19.2.1822), σκιαγραφεῖ τὴν προσωπικότητα τοῦ Γέρο-Καρατάσου, μὲ βάση τὰ κείμενα τεσσάρων συγγραφέων τῆς Νεοελληνικῆς ἱστορίας, περιγράφει τὴν ἐπιθεση ἐναντίον τῆς Βεροίας (21.2.1822), τὴν μάχη τῆς Δοβρᾶς (18.3.1822), τὴν πολιορκία καὶ τὴν καταστροφὴ τῆς Ναούσης (6-13.4.1822), τὴν φυγὴ πρὸς τὸν Ὀλυμπο, τὸ θάνατο τοῦ Ζαφειράκη καὶ τοῦ Γιάννη Καρατάσου καὶ τὸ μαρτύριο τῆς αἰχμάλωτης Καρατάσαινας. Τέλος ὁ συγγραφέας ἐπιχειρεῖ μιὰ σύντομη κριτικὴ τῆς ἐπαναστάσεως στὴν Μακεδονία καὶ ὑπογραμμίζει τὰ αἰτία τῆς ὀπισθοχίας τῆς.

Στὸ Γ' κεφάλαιο ποῦ ἐπιγράφεται «Στὴ Νότια Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ 1822 ὡς τὴν ἄφιξη τοῦ Καποδίστρια», καὶ σὲ 28 μικρότερες ἐνότητες, ἐξιστορεῖται, κατὰ ἐτη, ἡ δράση τοῦ ἀγωνιστοῦ, ποῦ παίρνει πλέον ἐπίσημα τὸ βαθμὸ τοῦ στρατηγοῦ, στὴν κυρίως ἐπαναστατημένη Ἑλλάδα, ὅπως στὰ Ἄγραφα, στίς μάχες στὴν Πλάκα, τὸ Σίδερο καὶ τὸ Πέτα, στὴν Πελοπόννησο, στὰ Νησιά τοῦ Αἰγαίου, στὴν Κάρυστο καὶ στὴν Χερσόνησο τῆς Μαγνησίας, περιγράφεται ἡ συνθηκολόγησις Καρατάσου-Κιουταχῆ, τὰ γεγονότα τῆς Σκιάθου, ἡ μάχη ἐναντίον τοῦ Χοσρέφ, οἱ σχέσεις τῶν Ὀλυμπίων ἀγωνιστῶν καὶ τῶν Ψαριανῶν, ἐξαιρεται ἡ ἠθικὴ προσωπικότητα τοῦ Καρατάσου, ἀναφέρονται οἱ νέες προστριβὲς μεταξύ Ὀλυμπίων καὶ Σκιαθιτῶν καὶ τὰ δεινοπαθήματα τῆς Μονῆς Εὐαγγελισμοῦ ἀπὸ τοὺς Λιάπηδες καὶ τοὺς ντόπιους—παραιθέται ἡ ἀπόδοσις, ὅπως χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸν συγγραφέα, ἐπιστολῆ ποῦ συνέταξε ὁ ἠγούμενος Ἀλύπιος καὶ ὑπέγραψε ὁ Καρατάσος— ἡ πολιορκία τῆς Καρύστου, ἡ ὑπεράσπιση τῆς Ὑδρας, τὰ γεγονότα τοῦ β' ἐμφυλίου πολέμου, οἱ μάχες τοῦ Νεοκαστροῦ καὶ τοῦ Σχοινόλακα, ἡ ἐπιστροφή τοῦ Καρατάσου στὸ Νάυπλιο, μετὰ τὴν πανώληθρία τῶν στρατευμάτων τοῦ Σκούρτη στὸ Κρεμμυδι, ἡ ὀπιστολὴ του στὴν Ὑδρα, ποῦ γιὰ δευτέρη φορὰ ὑπεράσπισε, ἡ μετάβασί του στὴν Πελοπόννησο καὶ ἡ ἐκεῖ δραστηριότητά του, ἡ ἄλωση τοῦ φρουρίου τῆς Σκιάθου ἀπὸ τὸν Τσάμη Καρατάσο, ἡ ἐκστρατεία στὴν Ἀττικὴ, οἱ ἐπιχειρήσεις στὸν Εὐρίπο, ἡ πρώτη καὶ δεύτερὴ ἐκστρατεία στὴν Ἀταλάντη καὶ τέλος ἡ ἐκστρατεία τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν Τρικερῶν.

Στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὁ συγγραφέας τεκμηριώνει τίς ἀπόψεις του μὲ πληθὸς ἐπισήμων ἐγγράφων καὶ ἱστορικῶν μαρτυριῶν, καθὼς καὶ μὲ τὴν κριτικὴ ἀξιολόγησι καὶ ἀπόψεων ἱστορικῶν συγγραφέων, ποῦ ἀσχολήθηκαν μὲ τὰ θέματα μὲ τὰ ὁποῖα καὶ αὐτὸς καταπιύσθηκε.

Στό Δ' και τελευταίο κεφάλαιο, με τον τίτλο «Η εποχή του Καποδίστρια» και σε 10 ενότητες, περιγράφονται η ίδρυση των πρώτων χιλιάρχιων και οι επιχειρήσεις για την καταστολή της πειρατείας, οι διαμάχες που προέκυψαν από την κυβερνητική απόφαση διορισμού του Τόλιου Λαζού ως χιλιάρχου των Μακεδονοθροσσεσάλων και των παραμερισμό των Καρτασαίων, ο διορισμός τέλος του Τσάμη Καρατάσου ως χιλιάρχου, η διάλυση του στρατοπέδου των Θηβών, η μάχη της Πέτρας, η εφαρμογή του νέου στρατιωτικού κανονισμού και ο θάνατος του Γέρο-Καρατάσου. Το κεφάλαιο και το όλο έργο κλείνει με βιογραφία του αγωνιστού, όπως περιέχεται σε αίτηση του γιου του Τσάμη (1.1.1860) προς την Κυβέρνηση για βελτίωση της οικονομικής του κατάστασης.

Πρόθεση του συγγραφέα, όπως και προλογικά αναφέρεται, είναι να εξουδετερώσει την ιστορική αδικία που έγινε σε βάρος του αγωνιστή Καρατάσου. Και η πρόθεση αυτή, όπως και η απέραντη εκτίμηση και αγάπη που τρέφει για τον ήρωα, είναι διάχυτη σε όλες τις σελίδες της μελέτης του. Αυτό όμως δεν τον εμποδίζει να τεκμηριώσει και επιστημονικά την έρευνά του, στηρίζοντάς την στην μελέτη αρχείων, πηγών και πλούσιας βιβλιογραφίας. Μερικές φορές, βέβαια, οι κρίσεις του για την θέση άλλων ιστορικών που αναφέρονται στα γεγονότα που εξιστορεί, υπαγορεύονται από την συναισθηματική του τοποθέτηση απέναντι στην μορφή του αγωνιστή Καρατάσου, που πρέπει να ανακαθαρθή από τις σκιές και να αποδεσμευθί από κάθε ιστορική ευθύνη. Αυτό οδηγεί στο να χαρακτηρίζεται π.χ. ο Χρ. Περραιβός σαν ιστορικά αναξιόπιστος, σε μία γενίκευση κρίσεως (σ. 78, ύποσημ. 168), και στο δισταγμό να έρμηνευθί το περιεχόμενο της επιστολής Καρατάσου προς το Έκτελεστικό (γραμμένης από τον ήγούμενο Άλύπιο και ύπογραμμένης από τον Καρτάσο σχετικά με τα δεινοπαθήματα της Μονής Ευαγγελισμού της Σκιάθου), επιστολής που χαρακτηρίζεται από τον συγγραφέα ενδιαφέρουσα μόν, αλλά παράδοξη και επίμαχη (σ. 94).

Γενικά η μελέτη, που συμπληρώνεται με 4 σελίδες βιβλιογραφίας και πίνακα ονομάτων και λέξεων (10 σελίδες), αποτελεί αξιόλογη συμβολή στην μελέτη της νεοελληνικής ιστορίας, ιδιαίτερα γιατί αναφέρεται στο γεγονός της Έθνεγερσίας στο χώρο της Μακεδονίας, που η συμβολή της στον άγωνα υπήρξε ουσιαστική, τόσο για τα γεγονότα που εκεί διαδραματίστηκαν, όσο και για τις ήγετικές φυσιογνωμίες που ανέδειξε, πολλές από τις οποίες άποτύπωσαν την σφραγίδα τους, όπως η οικογένεια των Καρτασαίων, στις επαναστατικές εξελίξεις στην νότια Ελλάδα.

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ι. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

Bistra Cvetkova, Hajdustvoto v Bálgarskite zemí prez 15-18 vek (Η κλεφτουριά εις τα βουλγαρικά εδάφη κατά τον 15ο-18ο αι.), Σόφια 1971.

Η ανωτέρω έργασία εξεδόθη από τη γνωστή ιστορική της Σόφιας κ. Bistra Cvetkova και αναφέρεται εις το θέμα των κλεφτών (χαϊντούκων) της Βουλγαρίας κατά την ανωτέρω περίοδο, κατά την όποιαν όλοι αι βαλκανικαί χώραι είχαν ύπαχθί υπό τουρκικήν διοίκειν. Η έργασία αυτή διαφωτίζει μίαν σκοτεινήν περίοδον της ιστορίας των βαλκανικών κρατών, διά την όποιαν όλοι οι λαοί της Βαλκανικής καταβάλλουν προσπάθειες να διαφωτίσουν αυτήν διά της εκδόσεως τουρκικών ιστορικών έγγραφων (πηγών), που εύρισκονται εις διάφορα αρχεία. Έγγραφα σαν αυτά έδημοσίευσα και εγώ αρκετά εις διάφορες ιστορικές έργασίες περί Μακεδονίας κατά τα τελευταία χρόνια. Αυτό είναι γνωστόν εις τους ιστορικούς των Βαλκανίων, αλλά και άλλων χωρών της Ευρώπης και της Άμερικής και πολλές κριτικές έγγραψαν σε επιστημονικά περιοδικά, οι άσχολοί μόνι δέ με παρόμοια